

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

ГБОУ "Гимназия № 1 г. Карабулак им. А.Б. Дошаклаева"

РАССМОТРЕНО:
на заседании МО
руководитель ШМО
_____Яндиева Ц.Я.
Протокол № 1
от «28» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО:
зам. директора по УВР
_____ Чапанов К.М.
от «30» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:
И.о. директора
_____ Чапанов К.М.
от «30» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 5-х классов

г.Карабулак, 2023 г.

Кхетора каьхат (пояснительная записка)

Глалглай литература программах лаьца

Глалглай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта глалглай йоазонхоша кхелла говзаме йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, хлаьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Глалглай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта глалглай метта хозал, говзал, клоаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза глалглай литература хьахилара накъаш. Укхазе царна хайтача бакъахьа да, вай глалглай литература хьахилара глулакх малагча торонца эттад, эггара хьалхара глалглай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда тла хинналга. Эггара хьалха глалглай меттала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета тла кепатеха хилар.

Цхьабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам бляхий хиннаб глалглай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаглаш: къаьнара иллеш, фальгаш, клоанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира оаламаш, ишта кхы длахо а.

Глалглай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб. Массехк хана доакъоох бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-гла шераш – говзаме йоазонаш хьахила доладенна ха я, хлаьта 1930-гла шераш – глалглай литература деглая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоагла произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, хлаьта хлара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхебара духьа, ужэьаца, эзделаца, хозанена лоархламца кхебара духьа дола говзаме йоазонаш йомаду. Цу классашка йомаеш йола материал чоалхане яц, ший чулоацамга хьежжа, хлаьта идейни кхетам балара глулакх лерттла да цун.

Хлара классашка чуйоаглаш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература исторех а литературеи вахари влаци дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совгла, мехка истори а дикагла йовзаргья царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхьана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера кхетаде дезаш дар да литература говзаме кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теори дикагла кхетаергья дешархоша, говзамеча произведенешца цхьатарра йомайойя.

Хлара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дегладара боарамга а хьежжа, тайп-тайпара хьехара накъаш леладе деза: хоза къоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компютерах пайда эцар. Цул совгла, дешархошка шоашка болх байта беца йоазонхоох а цар говзамеча йоазонех лаьца кхы а дукхагла хоамаш лохаш.

5-8 классашка теркам бе беца хоза къоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программай декхар кхоачашданза даргдац, урокаш тла а дешаш, цлагларча дешара тлахьожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беца массане цхьана дешаш, юкъ-юкьера хоржаш дешаш, оттадаьча хаттара текстаца жоп луш, ишт. кх. д1.

Лакхерча классашкара дешархой керттерча даькъе кхетам болаш кийчбе беца ешаш йола произведенеш шоай лоламе яшха, анализ е, керттера малан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

9-11 классашка йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тошкаш, хьехархочун урока кергтера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш йомаш, тлехьара йомадаьр чоагларда урок еш, йомадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх длабахьа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкье йоагла йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хьалххе а ешийта еза. Класе дешархошта произведени таха а, цун чулоацамах а, турпалех а шоашта хетар ала ха деза.

Къаьста теркам тлабахийта беза дешархоша шоай лоламе беча балха, произведене доакьош, текста юкьера белгалъяьха моттигаш тошкаш, план оттаеш, турпалый оамалех шоашта хетар оалаш, йалама сурташ дийшачул тлехьагла уж каьхата тла даьха хьожаш.

Балха хлар таьпа, йомашча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза. Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаьл шаьрде, хлана аьлча, из йоазонца беш болча балха лард я.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара тладулар оттаде, урока лерхламга хьежжа. Деша дешара лерхламашка хьежжа.

- Массанеца цъхана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжа беш бола болх таькар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.

- Зламьгача тобаца е шинне цъхана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хьакьоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар длаяздар, лакхача говзала тлакхувш хилар хьаьбокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший лоламагла хьаалар, урока карах ца доалача хлама теркам бар, из тоадара болх бе лерхлам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тошкам бе ха, хьехархочо хаттарашца новкьостал а деш. Деша къайла маьлан ха, из таха.

-Произведенеш шоайла йиста, влашкаоттае, юкьарадар а тародоацар а хьаоалаш.

-Дийшачун даьча диста мукьама е илли даьчаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун баьхан таькар. Шийна хетачун, ше яхачун доагла масалаш доаладе, даьржа дувзадена къамаьл де.

- Глалгай фаьлгаш кхоллара лерхлам ха, цар лу пайда, цар лерхлам ха.

- Поэзи а проза а шоайла кьоастае ха, литературни йилман кхетам балара тексташи санна.

- Кхоллама навькаш хьаьбокхар, тайп-тайпара произведенеш дагалувцаш, проектни тладулараш кхоачашдеш.

-Дешашдар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а длаязде ха.

Коммуникативни УУД.

-Дувцара къамаьл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараш тела. Диалог, тобах болх беш даьча лаца. Шийна баьчаьха хетар чоагладеш, кхычарца къамаьл де хар.

- Темага хьежжа 5-6 предложенех дувзадена къамаьл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувгла ха, кьовсама юкье даьча лаца.

-Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эди дешашца къамаьл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критерешца.

- Барт бара кийча хилар хяхьокхар, кьовсам, дов е цатоам д1абаккхара тайп-тайпара вариациеш йоалае ха.

- Боккхийчарца къамаъл деш, книжкаши, дошлоргаши, энциклопедешеш дешаш кердадар, пайдабар леха.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хъежжа, слайдашка хъежжа темах лаьца лоацца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, къахетаме, в1аши новкъостал деш хилар)

- Ше ваьнна моттиг ховш хила, ше малаг1ча этносаца лоарх1аш ва ха. Кхыча къамех цар сий деш къамаъл дар.

- Кхыйола культураш а, къамаш а долга ховш хилар, дикаг1а довзачарех хьадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина таракетараш хьаала хар (нохчий, татараш, 1арбий, сирийцаш, кх. д1. а).

-Юкья а ца лелхаш, кхычунга ладувг1а ха, ший уйла сатийна д1аалар, тайп-тайпара аргументаш а йоалаеш. Дешархой в1аш кьовсам балара бахьанаш ха.

- Ц1аг1а а классе а книжкаш дешара т1акхувш хилар хяхьокхар, библиотеке ахар, мукья волча хана, урока эша материал кийчъяр.

- Йоазонхой кхолламах ха безам болаш хилар хяхьокхар, шийна эггара ч1оаг1аг1а безачар ц1ераш яха хар, безара бахьан а хьаалар.

- Литературни кхоллама болх шийна эшаш болга хар.

-Ишколе вахара бокьонаш йовзар, цар дешархочоа луп айда малаг1а ба хар. Дикача дешархочун масалаш доаладе йийшача произведени юкьера.

- Сага новкъостал доацаш ше болх бе ховш хила, ше даьчох жоп дала дезалга ховш хила.

-Поэтически деша хозал ховш хила, йоазонхочо дешашца сурт дулаш доаладаь дешаш хьалаха ховш хила. Хозахийта дешаш а эпитеташ а шоай къамаьла юкьедоаладар.

-Эзделаца дар доацар ховш хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаш хьаювцаха, г1улакхаца дар доацар кьоастаде ха.

- Дешаш а яз деш а нийса ваг1араи б1аргий са толха ца дараи йоаг1а бокьонаш ховш хила. К1аьдвалар д1адоаккхаш е еза упражненеш йовзаш, уж еш хила. Саг унахц1ена хилара бокьонаш ц1аг1а а накъайоалаш лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

дешархо къаман г1улакхаи эзделай т1акхийна хилар;

- дезала вахар довзаш хилар;

- ший къаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;

- Росси пачхьалкхен гражданин ше волга ховш хилар;

- дешархочун оамалаш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал арахьа а.

Г1алг1ай метто, эрсий метто санна, метта 1илман дакъа а ший маланна а йоккха моттиг д1алоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически малан да. Наьна метто юкьелоац дешархой патриотизма а, кхыча къамашца 1имерза а, эзди а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш.

Тахан латгача хьале г1алг1ай мотт 1омабара, цу метта йоазув де хара 1алаьмате йоаккха терко е еза къаьстта ишколо. Х1анзарча зама бераша 1алаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. Ц1аг1а а ара а бераша шоай наьна метта къамаьл к1езига ду. Г1алг1ай

мтт бувцачар а къамаъла юкъе дукха эрсий дешаш леладу, цудухъа наьна мтт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Иштгача хъале т1ехъ т1айоаг1ача хана г1алг1ай мтт бицбалара кхерам ба. Цудухъа ишкола хъалха латта декхар да г1алг1ай метта дешари йоазуви дешархошта 1омадар, безам т1абахийтар, мтт дийнбар. Бера ший наьна мтт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. К1ира сахъатий боарам дукха беце а дешархоша мтт 1омабергба, хъехархоша из безаргболча тайпара д1ахъехе. Цу т1а йоазув де г1алг1ай метта хала а дац, х1ана аьлча, г1алг1ай абата т1а дукхаг1адола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта 1омаде 1от1акхета алапаш да: 1, аь, г1, кх, къ, к1, п1, т1, хъ, х1, ц1, ч1, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хъехархочо боккха теркам т1абахийта беза дешаш д1аоалаша яздеши йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хъаалара, х1ана аьлча, бери язdechа хана ше харцахъа дош д1ааларга хъежжа г1алаташ а деш яздергда. Из болх 1 классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

Календарно-тематически план 5-г1а кл. Г1алг1ай литература

№	Чулоацам	Сахьат	Таьрахь		Ц1аг1ара болх	Индив. болх
			ФАК.	ПЛАН.		
1	Мута1алнаькъанХьаж-Бийкар«Цхьоалаг1асентябре»	1	4.09..		О. 4 дагахьа 1омае	Эггара хьалхара хьехархо дагайоха
2	ХамхойАхьмад«Лораделашдотта г1ал»	1	11.09.		О. 7 дагахьа 1омае	Доттаг1ал дувцаш дола кицаш гулде
3	ГаьгенаькъанГирихан«Дикадотта г1а»	1	15.09.		О. 8 – 9 шаьра еша	«Биь ког бола са доттаг1а» яхаш дувцар в1ашаг1до лла
4	АлбакнаькъанЖабраил«Г1алг1ай че, хьоезасона»	1	25.09.		О. 14 – 15 дагахьа 1омае	Поэта биографи ха
5	Вай Республика.	1	29.09.		О. 15 чулоацам юхахьабувца	
6	Г1алг1ай Республикапаччахьалкхенбайрак х	1	6.10.		О. 17 деша, юхахьадувца	Байракха сурт дилла
7	ВышегуровМухьмад «Г1алг1айченназам»	1	13.10.		О. 19 – 20 шаьра еша	Дешархочу н хоам: «Идрис Зязиков»
8	Фаьлгаш.	1	20.10.		О. 24 – 27, деша	Дешархочу н хоам: «Фаьлгаш»
9	МуталиевХьаж-Бийкар « Борзи 1аьхари»	1	5.11.		О. 29 – 33шаьра еша, сурт дилла	Биографи ха
10	« Маьрйи1иг» (фаьлг)	1	9.11		О. 33 - 39 фаьлг беша	
11	« Хьабкьал дола воккха саги кьиза аьлеи» (фаьлг)	1	12.11		О. 40 - 41 чулоацам юхахьабувца	Дешархочу н хоам «Боккхача

						нахацара лерх1ам»
12	«Малх, буткьовсарах» (фаьлг)	1	19.11.		О. 46 - 50 чулоацам юхахьабувца	Укх фаьлга доаг1а сурт дилла
13	«Даь-сесагикховошеи» (фаьлг)	1	23.11.		О.50 - 57 фаьлг беша	
14	Халкьа къаьна дувцараш.	1	30.11.		О. 58 – 61 шира дувцараш деша	Сенах оал шира дувцараш яхача хаттара жоп ле
15	Берийиллеш, ловзараш	1	7.12.		О. 67 – 77 цхьа илли 1омаде	Книжка т1а доаца берий илли дувца
16	Дикасагнакьавоаккхашбаьккхало вца	1	14.12.		О. 79 дагахьа 1омае	Хоза ловца д1аязбе
17-18	БоазаркьанаькъанИдриса «Заретта» яха дувцар	3	21.12.		О. 83 – 98 чулоацам ха	Биографи ха
19	ОсмиевХьамзат «Лийг»	1	28.12.		О. 99– 100 дагахьа 1омае	Дешархочу н хоам: «Лораде деза оакхарий»
20	«В1аьхийвасо»	1	14.01.		О. 102 - 103 шаьра еша	
21	Классаларахьадешар.Боканаькъа н А. «Оарц»	1	21.01.		О. 181 - 185 дувцар деша.	
22	«Нахацара г1улакх», стихотворени	1	28.01.		О. 108 – 109 шаьра еша	
23	«Дог1а» «Балха 1уйре»	1	4.02.		О. 112 – 113 цхьа стих. дагахьа 1омае	Стих-на доаг1а сурт дилла
24	Осминаькъан Хь. «1а»	1	11.02.		О. 115 дагахьа 1омае	1ан сурт дилла
25	Кхоартой Мажита Мурад. «Седкьий», стих.	1	18.02.		О. 118 дагахьа 1омае	Биографи ха
26	Стихотворени кхоллара говзал	1	25.02.		О. 120 чулоацам юхабувца	
27	«Кхор»	1	4.03.		О. 123 – 126 чулоацам юхахьабувца	Дешархочу н хоам: «Сийлахь – Боккха

						Даъймехка т1ом»
28	Повествовани, монолог, диалог	1	15.03.		О. 181 – 183 фаълг беша	Монологич ески а диалогичес ки а къамаъл оттаде
29	ПхъилекъонгийМахъмад–Са1ид «Оамал»	1	22.03.		О. 135 – 138 чулоацам юхахъабувца	Алика сурт дилла
30	Композициисюжети	1	29.03.		О. 141 деша	
31	ЗабъгнакъанБахъаудин «Пхъа лехар»	1	8.05.		О. 144 - 147 чулоацам юхахъабувца	Биографи ха
32-33	ЧахкенакъанСа1ид «Маъкха Г1орг1илгаш»	3	15.05.		О. 158 - 178 чулоацам юхахъабувца	Биографи ха. Дешарчочу н хоам: «Нохч- Г1алг1ай депортаци »
34	Вайнаъхабагахбувцам (керд.)	2	19.05.			